

Studiedag “Met hart en ziel, en veel nuchter verstand”
35 jaar Federatie van Vlaamse OCMW maatschappelijk werkers
dinsdag 19 oktober 2021 – Gent

Beste collega's

Naar aanleiding van deze feestelijke dag wil ik met jullie even stilstaan bij de rol en positie van onze Federatie in het OCMW sociaal werk. In een periode waarin de kracht van het sociaal werk meer dan ooit wordt bewezen maar tegelijk ook wordt bedreigd. Niet alleen bij de OCMW's, maar in de ruimere welzijnssector.

Een “bedreiging” klinkt wellicht zwaar voor de meesten onder ons, maar een bedreiging biedt eveneens opportuniteiten. En vanuit die invalshoek wil ik jullie wegwijs maken in de wondere wereld van de Federatie van OCMW maatschappelijk werkers.

Toen we met de huidige ploeg bestuurders in het voorjaar 2020 de fakkel hebben overgenomen stond uitdaging nummer 1 ons te wachten, namelijk een vernieuwde, heruitgevonden Federatie. Een “Federatie 2.0?!”. Geen evidente opdracht en een die ons aanzette tot reflectie.

- Wat moet de Federatie zijn? En vooral niet zijn?
- Op welke manier kunnen we een rol spelen in het versterken van het OCMW maatschappelijk werk?
- Hoe kunnen we signalen aan de basis vertalen naar beleidsmakers? En omgekeerd.
- Wanneer moeten we actie voeren?

En zo kan ik mijn lijst ongetwijfeld blijven aanvullen.

De Federatie – in 1985 – initieel opgericht om een antwoord te bieden op de nood bij kleine tot zeer kleine OCMW's - waar maatschappelijk werkers soms eenmansposten waren - heeft een lange geschiedenis met ups en downs. Een uitgebreide historische schets zal ik jullie besparen, maar volgende anekdote van oud-voorzitter Richard Taecke wil ik jullie niet onthouden.

Ze geeft zeer authentiek de realiteit van toen weer.

Op sommige gemeenten betekende de oprichting van het OCMW nav de Organieke Wet in 1976 ook letterlijk de oprichting van een sociale dienst. In de wet werd voorzien dat ieder OCMW ten minste moest beschikken over één maatschappelijk werker. Deze veldwerkers van het eerste uur deden dan ook vaak pionierswerk. Zij moesten helpen de plicht tot maatschappelijke dienstverlening waar te maken. Het grootste probleem waarmee zij te kampen kregen, was een gebrek aan ondersteuning.

Ümit Karanfil
dinsdag 19 oktober 2021

“Met hart en ziel, en veel nuchter verstand”

Een maatschappelijk werker kwam toen meestal terecht in een bureel van de gemeente waar de enige contacten collega-ambtenaren waren die met totaal andere zaken bezig waren dan sociaal werk. Of sommigen kwamen terecht in een klein leegstaand gebouw en waren op zichzelf aangewezen. Voeg daar nog eens aan toe dat je onder een onervaren Raad voor Maatschappelijk Welzijn diende te functioneren en het wordt al vlug duidelijk hoe moeilijk deze opstart moet zijn geweest.

Al vlug voelde men de noodzaak naar regionale overlegmomenten. Meestal ging het om enkele maatschappelijk werkers uit een regio die zich organiseerden om hun meest acute vragen samen op te lossen.

Die regionale overlegmomenten waren de voorloper van wat is uitgegroeid tot de Federatie zoals we die nu kennen. En 35 jaar later is het nog steeds diezelfde dynamiek en bewogenheid bij maatschappelijk en hoofdmaatschappelijk werkers die maakt dat we er nog steeds staan. Als ik terugkijk naar de afgelopen decennia, zijn er heel wat mooie realisaties waar we trots mogen op zijn.

In een recent artikel dat is verschenen op Sociaal.net werd mij gevraagd wat de belangrijkste opdracht is van de Federatie. Ik heb daarop geantwoord dat we een volwaardige partner willen zijn van het beleid als het gaat over de positie en de identiteit van het maatschappelijk werk binnen een lokaal bestuur. Een zeer ambitieus doel, maar niet onmogelijk. En in dat doel zitten heel wat uitdagingen vervat waar maatschappelijk werkers wakker van liggen.

Ik neem jullie even mee naar de bevraging die we begin dit jaar hebben gehouden bij de maatschappelijk werkers in Vlaamse OCMW's. Met een respons van bijna 700 maatschappelijk werkers vanuit verschillende OCMW's, was de bevraging een groot succes. De analyse van die bevraging bepaalt grotendeels onze huidige focus.

Op de vraag “*rond welke thema's moet de Federatie volgens jou actief zijn*” kregen we volgende top 5:

- 1) Werklast (88 %)
- 2) Burn-out preventie (73 %)
- 3) De Wooncrisis (63,7 %)
- 4) Participatie aan het beleid in het eigen OCMW (54 %)
- 5) Vlaams armoedebelaid (52 %)

Werklast en burn-out preventie – twee aspecten die we aan elkaar kunnen koppelen – vormen de prioritaire uitdagingen om aan te pakken. De werkgroep “werkdruk” binnen de Federatie is daar een concreet antwoord op. Deze werkgroep van maatschappelijk werkers onder leiding van Guido De Baere heeft enkele maanden geleden een uitvoerig rapport afgeleverd waarin de problematiek van werkdruk grondig en genuanceerd is bestudeerd en waarin signalen en suggesties zijn opgenomen. Daarmee zijn we als Federatie aan de slag gegaan. Vorige week nog hadden we een zeer constructief overleg met de POD-MI: over de organisatie van de inspecties door de POD, het feit dat GPMI’s in de praktijk meestal formalistisch en niet methodisch worden ingevuld, mogelijkheden voor administratieve vereenvoudiging (ook in de kleinere OCMW’s) zijn maar enkele voorbeelden van de thema’s die de revue zijn gepasseerd.

Overleggen zoals deze behoren tot een van onze kernopdrachten. Ook rond andere ontwikkelingen hebben we dit jaar standpunten ingenomen die we hebben bezorgd aan de bevoegde beleidsniveaus: rond het preventiedecreet bijvoorbeeld, naar aanleiding van de coronapandemie. Het decreet sloot immers niet uit dat maatschappelijk werkers zouden ingezet worden voor de handhaving van de quarantainemaatregelen waar cliënten zich moesten aan houden. Ons standpunt was – en is nog altijd – dat dit niet verenigbaar is met het beroepsgeheim en de vertrouwensband die maatschappelijk werkers hebben met hun cliënten.

Ook toen de prioritaire groepen voor vaccinatie werden bepaald n.a.v. de coronapandemie. Wanneer duidelijk werd dat maatschappelijk werkers uit het toepassingsgebied van het VIA-6 akkoord vielen en hierdoor een financiële erkenning misliepen omdat ze ambtenaren zijn van lokale besturen, hebben we als Federatie onze stem – of beter gezegd de stem van de maatschappelijk werkers – laten horen. Bij het een succesvoller dan bij het ander.

Dus wie zich hier in de zaal afvraagt “*what’s in it for me?*”, geraakt hopelijk hiermee overtuigd en wordt onmiddellijk lid van de Federatie. Nog beter is dat je je collega’s mee stimuleert om lid te worden, mee te werken in delegaties of werkgroepen, binnen de raad van bestuur, en wie weet zijn er nog andere mogelijkheden. Minstens ben je een actief lid dat problemen signaleert en meewerkt aan de bevragingen van onze basis, wat we regelmatig zullen blijven doen. Blijf jullie expertise delen via ons forum en blijf kritische vragen stellen. Ook aan ons.

Terug naar de kernopdrachten van de Federatie.

Die zijn moeilijk volledig af te lijnen, maar bij twee van deze opdrachten wil ik even stilstaan.

Ik heb het daarnet gehad over het beschermen van de rol en de identiteit van maatschappelijk werk binnen de lokale besturen. Volgende woorden van een maatschappelijk werker in onze bevraging van januari vind ik een heldere illustratie van de bezorgdheid die leeft op de werkvloer:

“Door de beslissing om OCMW en gemeente te integreren, komen er op termijn ongetwijfeld mooie projecten uit de bus. Maar men mag de sociale dienst niet herleiden naar een administratieve dienst waarvan de gebruikers zich moeten schikken naar de regels. Ze behoren net tot onze doelgroep omdat ze niet meekunnen met de spelregels die de maatschappij vraagt. Waar vroeger de secretaris veelal uit het werkveld kwam en de eigenheid van de werking en de doelgroep kende, staat er nu een goede manager aan de top die probeert om een goed huis te runnen, maar die meestal de voeling mist om met het unieke karakter van het OCMW om te gaan. Ik denk dat de waardering er altijd wel is voor elk personeelslid, maar ik twijfel oprecht of er voldoende inzicht is in de complexiteit van ons werk en de noden en de werkdruk die er zijn.

De integratie van de OCMW's binnen de lokale besturen en vooral de gevolgen daarvan op sociaal werk is een uitdaging waar de Federatie voortdurend de vinger aan de pols zal houden. En vanuit een kritisch-constructieve houding voorstellen doen waar we vinden dat dat moet.

Een tweede opdracht die ik voor ons zie weggelegd is de politiserende rol van OCMW maatschappelijk werkers.

In het eindrapport van de Sociaal Werk Conferentie in 2018 wordt beschreven dat de politiserende opdracht van sociaal werkers onder druk staat. Dat is binnen de OCMW's niet anders. Vaak horen we van maatschappelijk werkers binnen de OCMW's dat zij zich herleid voelen tot administratieve uitvoerders van beleid.

We vertrekken vanuit het principe dat we een Sterke Federatie willen die bijdraagt tot een sterk sociaal werk binnen de OCMW's.

Om op die manier de maatschappelijk werkers te ondersteunen. Een ondersteuning die eigenlijk geen doel op zich is. Finaal streven we met zijn allen naar een betere hulpverlening voor onze cliënten. Ik vind het belangrijk om dat af en toe te herhalen. Want we dienen de belangen van maatschappelijk werkers in functie van de belangen van onze doelgroep. En dat gaat over sociale grondrechten in een warme samenleving waarin iedereen zijn plek heeft.

En die betere hulpverlening is gebaseerd op de fundamentele waarden die het handelen van een maatschappelijk werken sturen: sociale rechtvaardigheid, respect voor de eigenheid van iedere mens, erkenning van de waardigheid en gelijkwaardigheid van alle mensen, emancipatie en democratie.

Specifiek die sociale rechtvaardigheid vind ik bijzonder belangrijk in de context van die politiserende rol.

Dit jaar is het 50 jaar geleden dat *a theory of justice* (of een theorie van rechtvaardigheid °1971) is gepubliceerd van de gerenommeerde Amerikaanse filosoof John Rawls. Zijn principe van rechtvaardigheid sluit naadloos aan bij de politiserende rol die maatschappelijk werkers op microniveau kunnen opnemen.

Rawls vertrekt vanuit het principe van de gelijkwaardigheid van alle mensen en stelt dat niet iedereen beschikt over dezelfde kansen. Factoren waar je vaak weinig kan aan doen, maar die in grote mate bepalen wat je mogelijkheden zijn. Volgens de filosoof kunnen deze verschillen niet of niet helemaal weggewerkt worden.

Maar hij stelt dat bij de herverdeling van gemeenschapsmiddelen ervoor kan gezorgd worden dat iedereen het deel krijgt dat hem in staat stelt om menswaardig te leven.

Laat nu het OCMW maatschappelijk werk toch de plaats bij uitstek zijn waar een aantal instrumenten voorhanden zijn om aan die sociale rechtvaardigheid te werken. De maatschappelijke dienstverlening die we bieden, de groeiende aandacht voor onderbescherming, het pro-actieve rechtenverhaal dat hoe langer hoe meer in the picture komt, zijn op dat vlak mooie stappen vooruit. En daarom is OCMW maatschappelijk werk zo belangrijk en daarom moet dat OCMW maatschappelijk werk sterk zijn.

Ik wil afronden met een blik op de toekomst door middel van een vraag. Namelijk:

Hoe zal het proces naar een Federatie 2.0?! verder verlopen?

Een vraag die ons als Federatie de komende periode zal en moet bezighouden. Een oefening die we niet alleen zullen doen. Als belangrijke stakeholders zie ik uiteraard onze maatschappelijk werkers, maar ook hoofdmaatschappelijk werkers, de leidinggevenden van sociale diensten, de VVSG, de POD-MI, de opleidingen sociaal werk aan de hogescholen, armoedeverenigingen... en wellicht vergeet ik nog andere belangrijke potentiële partners.

Concrete plannen voor de komende periode zijn alvast:

1. thema werkdruk blijven opvolgen en in overleg met verschillende beleidsniveaus en middenveldorganisaties werken aan de verlichting van die werkdruk
2. uitwerken van een handelingskader voor politiserend sociaal werk binnen de OCMW's
3. structureel overleg met de POD-MI, VVSG, lokale overheden,...

Wat we niet zijn en ook niet worden, is een soort vakbond voor maatschappelijk werkers. Dat blijft de rol van de bestaanden vakbonden.

Met welke mensen en middelen doen jullie dat allemaal, is de logische vraag die velen zich wellicht zullen stellen. Ik wil daar een eerlijk antwoord op geven. We hebben op dit moment een actieve raad van bestuur en een groep geëngageerde (hoofd-) maatschappelijk werkers. Dat zal echter niet volstaan om onze ambities ten volle uit te voeren. De Federatie is immers kwetsbaar. We hebben geen financiële inkomstenbronnen en geen personeel. Alles draait op vrijwilligers waarvan een groot deel een beperkte tijd van hun jobtime kunnen inzetten voor de Federatie. De uitdaging voor ons is tot een wervend project te komen. Een project waarbij maatschappelijk werkers maximaal overtuigd zijn dat de Federatie hen vertegenwoordigt en ondersteunt. En op die manier – en hopelijk met de steun van hun besturen – mee op de kar willen springen. Dit wordt zeker een *work in progress*, maar jullie aanwezigheid hier vandaag is het bewijs dat dit wel goed komt.

Hoe dat nog kan verlopen, wordt mooi weergegeven door Guido in een van zijn interviews. *“Niet vanuit een doemdenken, wel vanuit een strijdvaardige houding, een “gezonde koppigheid” en de “kracht van hoop” om de missie van het OCMW te blijven realiseren, ook binnen vijf en binnen tien jaar.”*

Ümit Karanfil
Federatie van Vlaamse OCMW maatschappelijk werkers
voorzitter

dinsdag 19 oktober 2021